

Závěr národní studie České republiky připravené Ligou lidských práv pro Maďarský helsinský výbor v rámci projektu „Normativní a praktické překážky účinného stíhání špatného zacházení ze strany úředních osob“

České trestní právo samo o sobě nevykazuje významné nedostatky, co se týče regulace trestního stíhání špatného zacházení páchaného úředními osobami. Oběti trestného činu mučení a jiného krutého či nelidského zacházení mají v rámci trestního řízení k dispozici soubor procesních práv (jako je právo navrhnout další důkazy, právo nahlížet do spisu, či právo být slyšen před soudem), která jim v určitém rozsahu poskytují možnost ovlivňovat průběh trestního řízení. Zákon tedy poskytuje osobám, které byly domněle vystaveny špatnému zacházení, prostředky nápravy proti selhání vyšetřujících orgánů při provádění efektivního vyšetřování (stížnost ke státnímu zástupci a následná ústavní stížnost). Vyšetřování špatného zacházení páchaného úředními osobami je v kompetenci speciálního a institučně nezávislého orgánu.

Nedostatky v právní úpravě lze najít zejména ohledně užití donucovacích prostředků nebo využívání kamerových záznamů

Přestože úprava v těchto oblastech nemá přímý dopad na důkladnost vyšetřování špatného zacházení, o něco detailnější úprava použití donucovacích prostředků by mohla do jisté míry v první řadě předejít určitým formám špatného zacházení. Rovněž regulace využívání kamerových záznamů by v některých případech mohl vést k eliminaci důkazní nouze.

Nejvíce problémů se nicméně váže na praxi, která ukazuje, že ve vyšetřování podezření ze špatného zacházení veřejnými činiteli dochází k určitým nedostatkům

Jedním z nich je skutečnost, že obětem je často odepřeno jednak procesní postavení poškozeného, a zároveň práva z tohoto postavení vyplývající, zejména právo nahlížet do spisu. Bez zaručení tohoto práva, oběť nemůže adekvátně posoudit, jak bylo naloženo s jejím trestním oznámením, a tedy zda bylo vyšetřování dostatečně efektivní. Následně je omezena i možnost využití dostupných opravných prostředků.

Co se týče základních záruk proti mučení a jinému špatnému zacházení lidí omezených na svobodě, jako je například právo přístupu k právníkovi, právo učinit oznámení třetí straně, právo požádat o zdravotní vyšetření (včetně vyšetření lékařem vlastního výběru), ačkoli jsou tato dostatečně právně zakotvena, praxe poukazuje na to, že se vyskytují tendence je omezovat, obzvláště pokud dotčená osoba plně nespolupracuje s policií. Respektování práva na zdravotní vyšetření doktorem podle

vlastní volby se zdá být nejproblematictější. Zadržené osoby nejsou informovány o svých právech, a tudíž je tohoto práva využito jenom v minimech případů.

Nedostatek skutečné nezávislosti vyšetřování zůstává nejzávažnějším problémem

Zdrojem tohoto problému přitom opět není samotná právní úprava, ale spíše nedostatek zájmu úředníků Generálního inspekce bezpečnostních sborů zabývat se stížnostmi na špatné zacházení. Svévolné předávání vyšetřování případů podezření ze špatného zacházení zpět samotné policii zcela podkopává efektivitu vyšetřování. Pokud nebudou všechny stížnosti na podezření ze špatného zacházení důkladně vyšetřeny Generální inspekcí, vyšetřování nikdy nebude naplňovat požadavek efektivitu.

V dohledné budoucnosti bude mít možnost vyjádřit svůj postoj na tuto praxi i Evropský soud pro lidská práva, jelikož v současnosti na jeho stole leží stížnost proti České republice. Nicméně praxe prokázala, že institucionální nezávislost autority zodpovědné za vyšetřování policejního špatného zacházení je nedostatečná a negarantuje skutečnou nezávislost vyšetřování, zejména pokud příslušní vyšetřovatelé nemají dostatek osobní integrity.

Neochotu důkladně vyšetřovat obvinění ze špatného zacházení ze strany veřejných činitelů lze demonstrovat rovněž tím, že doposud nebyl nikdo odsouzen za spáchaní trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení. V tomto směru vyvstává ještě další problém. Trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení, jak je zakotven v trestním zákoníku, nedopadá na ponižující zacházení. Tento stav pak může vést k situacím, že některé případy špatného zacházení, které dosahují nižší závažnosti, nebudou stíhány, přestože by na ně dopadal článek 3 Evropské úmluvy o lidských právech.

Další nedostatky vyvstávají v otázce dostupnosti opravných prostředků proti porušení práva na efektivní vyšetřování

Zákon poskytuje prostředky, pomocí kterých může oběť špatného zacházení dosáhnout sjednání nápravy, pokud příslušný orgán případ dostatečně nevyšetří. Státní zástupci, kteří jsou zodpovědní za vykonávání dohledu nad postupem policejních orgánů, mohou vydat závazné pokyny a tímto způsobem možné nedostatky ve vyšetřování trestních oznámení eliminovat. Nicméně, pokud státní zástupci sami kryjí nezákonné jednání vyšetřovacích orgánů, ani ta nejkomplexnější právní úprava nebude dostatečná k zabezpečení respektování práva oběti na efektivní vyšetřování špatného zacházení. Pochybení, k nimž v rámci řízení dojde jsou pak často napravné až nálezy Ústavního soudu.

Problémem však je, že i pokud Ústavní soud deklaruje nedostatek efektivnosti vyšetřování, je otázkou, zda další vyšetřování případu může eventuálně vést k potrestání pachatele, s ohledem na to, kolik času uplyne od spáchaní činu do přijetí rozhodnutí Ústavním soudem (může trvat i několik měsíců, než Ústavní soud rozhodne). Z toho důvodu je o to důležitější, aby nedostatky ve vyšetřování byly odstraňovány již v rámci intervence ze strany státních zástupců.